

Om det Linneanska arvet, platsens själ och Edens lustgård.

Prolog till föredrag på Olof von Dalinsällskapets årsmöte lördag den 27 augusti 2016 i Vinberg av Martin Giertz.

Sigtuna prästgård med sina gamla träd. Paret Klefbeck lämnar sin prästgård med saknad i maj 2011. I bakgrunden Sankt Pers kyrkoruin.

Prästgårdsparken – en bild av Edens lustgård

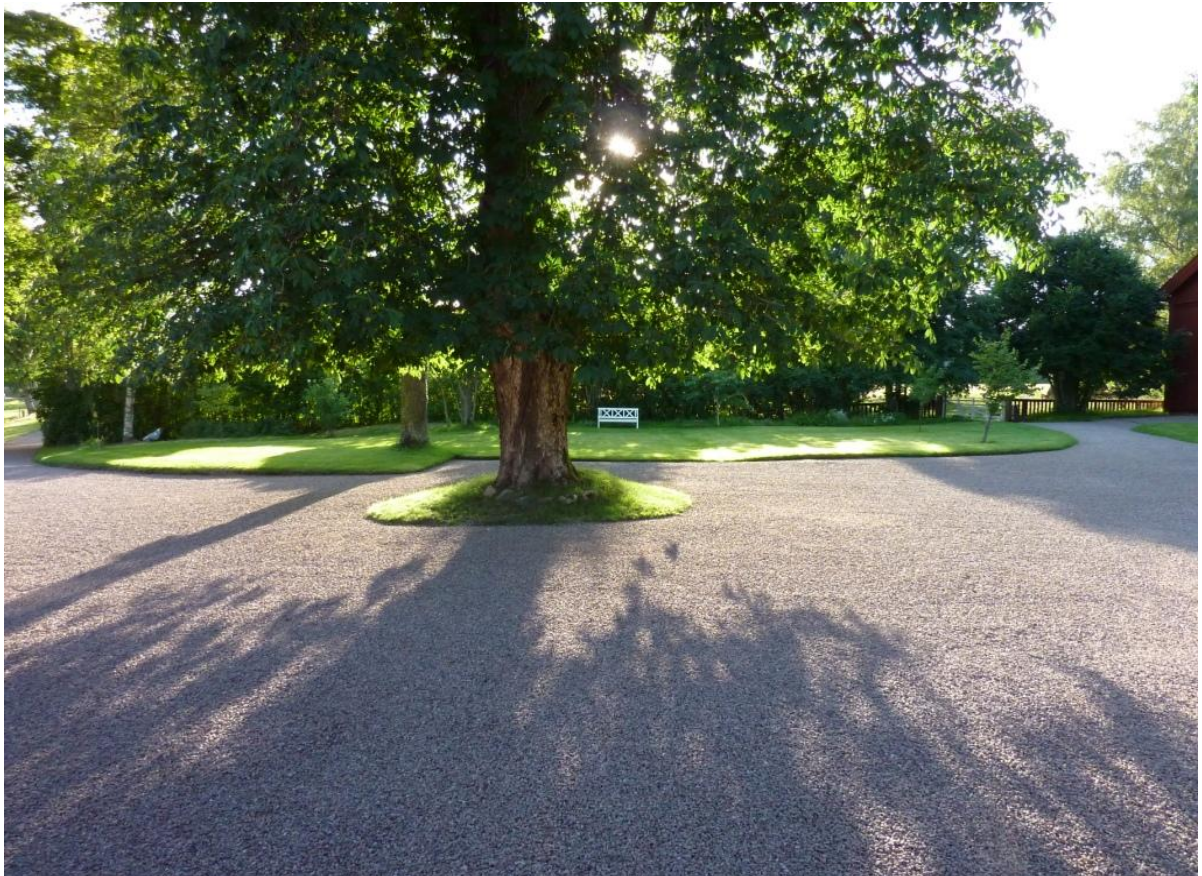
De flesta prästgårdar hade förutom sitt jordbruk och trädgård en stor park på flera hektar, som antingen låg på en kulle med utsikt mot kyrkan eller i en skogslund som en förlängning av prästgårdens trädgård eller på en udde i en sjö. Kyrkoherden ansvarade personligen för parkens utformning och många präster lade ner stort arbete på att i parken förmedla något av sin livssyn.

För prästerna var de immateriella värdena lika viktiga som de materiella. Naturen var en del av Guds skapelse och därmed helig. Prästerna var lärda män och besatt en högt driven humanistisk lärdomskultur som värdesatte språk, fornforskning, etnologi, botanik och naturvetenskap. Dessa kunskaper omsatte de inte sällan i den lilla värld som deras kyrka och prästgård utgjorde.

Alléer planterades, fruktträdgårdar anlades, fornminnen vårdades, bisamhällen och parker skapade ett artrikt fågel- och insektsliv.

De naturvårdande aspekterna var lika viktiga som de ekonomiska. Sålunda var man rädd om gamla träd och lät dem stå kvar som viktiga minnen av det förgångna.

Prästgårdens vårdträd i mitten av gårdsplanen var självklar och ”den tusenåriga eken” var ett begrepp i många prästgårdsparker.

Vårdträdet på Torpa prästgård i Östergötland utgörs av en kastanj planterad 1827 av kyrkoherde Lars Magnus Holmberger, son till Linnélärjungen Pehr Holmberger, född 1745.

För prästerna var Edens lustgård, Paradiset i Första Mosebok, en viktig symbol för livets mening.

De försökte i all enkelhet efterlikna bibelns paradiset i sin egen lustgård, prästgårdsparken, där träden snarare än blommorna var viktiga eftersom det står i skriften:

”Herren Gud lät alla slags träd växa upp ur marken, sådana som var ljuvliga att se på och goda att äta av. Mitt i trädgården stod livets träd och trädet som ger kunskap om gott och ont” (1 Mos 2:9). Prästernas intresse för dendrologi var alltså teologiskt motiverat och kan ha bidragit till landskapets utformning kring våra kyrkor. Denna skapelseteologi härrör från Linné som hade stort inflytande på 1700-talets präster.

Under början av 1800-talet sammansmälte den linneanska traditionen med romantiska ideal. Prästgårdsparkerna, över tusen runt om i landet, fullbordas nu och förses med bersåer, rundlar och slingrande gångar för meditation och vila.

Berså - så kallad mågfälla - i en prästgård i Sörmland

Alléerna som leder upp till de flesta prästgårdar planteras något senare. Kyrkoherde Carl Meurling på Kristdala prästgård i Linköpings stift är en typisk representant för detta när han vandrar runt i sin lund kallad *Hebron*, kring vilken han ristat in tänkespråk på stora stenar. *Otium umbra* läser besökaren, "Ledighets skugga" betyder det, och *Luco Parcas* står det på en annan: "Skona den heliga lunden". Tiden är 1840-tal.

Detta är prästgårdskulturens klassiska tid.

Lusthusen i Dalstorps prästgård. Foto: Martin Giertz augusti 2010.

TRÄDEN SVINGA SINA LÖV OCH GÖRA ETT ANGENÄMT SUS
FÅGLARNA INSTÄMMA MED ALLEHANDA SÅNGER...
HELA VÄXTRIKET GER EN LJUVLIG LUKT IFRÅN SIG.
INSEKTERNA SVÄNGA OMKRING I LUFTEN
OCH SÄTTA SIG HÄR OCH DÄR....
JA, VAR MAN VÄNDER SIG ÄR SPÅR AV DEN OBESKRIVLIGE
SKAPAREN (LINNÉ CITAT)